

**ПРАВОВА, СОЦІАЛЬНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА
(КОРЕКЦІЯ, РЕАБІЛІТАЦІЯ, СУПРОВІД)
НЕПОВНОЛІТНІХ, ЩО ЗАЗНАЛИ НАСИЛЛЯ**

Галина Біляченко,
аспірантка,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПІДТРИМКИ
ДІТЕЙ-ЖЕРТВ СІМЕЙНОГО НАСИЛЛЯ В УКРАЇНІ**

У статті розглянуто проблему сімейного насилля над дітьми, основні аспекти правової підтримки дітей-жертв сімейного насилля та розкрито необхідність профілактики цього негативного явища.

Halyna Biliachenko

**PARTICULARITIES OF LEGAL SUPPORT
TO CHILDREN-VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE**

The article outlines the problem of domestic violence against children, basic aspects of legal support of children who suffered from domestic violence and the necessity to prevent this negative phenomenon.

Права дитини – це певні спеціальні можливості, необхідні людині віком до 18-ти років для існування й досягнення зрілості. У Конвенції ООН про права дитини є вимоги, що гарантують свободу й гідність дітей, а також визначено умови, за яких вони можуть формуватись як особистості і громадяни. Дитину визначено самостійним суб'єктом права [5, с. 9].

Однією з найактуальніших проблем сьогодення, незважаючи на всю різноманітність форм та методів її подолання, залишається проблема сімейного насилля над дітьми, що порушує їхні права на повноцінний розвиток, на особисту недоторканість, на повагу до власної честі та гідності тощо. Українська держава, орієнтуючись на норми міжнародного права, етнотрадиції та здобутки багатьох цивілізованих країн, всіляко намагається сприяти захисту основних прав та свобод дитини на законодавчому рівні. Проте, вочевидь, через труднощі: психолого-педагогічні причини та соціально-економічні проблеми в сфері сім'ї, викоринити явище насилля над дитиною не вдається.

Метою нашого дослідження є з'ясування особливостей правової підтримки дітей в Україні, що стали жертвами сімейного насилля.

Проблема насилля в сім'ї, зокрема над дитиною, стала предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних педагогів, психологів, серед яких: І. Д. Бех, О. І. Захаров, О. Б. Орлов, О. О. Кочемірська, Л. С. Нечепоренко, Н. Г. Опухова, І. А. Хозраткулова, В. В. Радул та ін.

Згідно Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 року (редакція від 09.12.2012 р.), *насильством в сім'ї* визнаються будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї, як людини, та громадянина і наносять моральну шкоду, шкоду фізичному чи психічному здоров'ю. Відповідно, розрізняють наступні види сімейного насилля – фізичне, сексуальне, психологічне та економічне [4]. За різних обставин діти дуже часто піддаються тому чи іншому виду сімейного насилля. Згідно з даними Державного комітету статистики України на кінець 2013 р., 61% дітей у віці від 2 до 14 років були жертвами психологічного або фізичного покарання у батьківських сім'ях. Крім того, 11% українських сімей вважають, що фізичне покарання може бути застосоване до дитини [9].

Серед причин вчинення насилля над дітьми слід виділити:

- згубні звички одного або обох з батьків (алкоголь, наркотики) та їх асоціальна поведінка загалом;
- складне економічне та матеріальне становище сім'ї;
- порушення соціально-психологічного клімату;
- соціальна та особистісна незрілість батьків;
- нерозуміння потреб та цінностей дитини;
- відсутність справжньої любові до дитини;
- відсутність чіткої моделі сімейного життя і родинного виховання в конкретній сім'ї;

– втручання у виховання дитини старших членів сім'ї або осіб, що не мають родинних зв'язків з конкретною сім'єю;

– прийомна сім'я;

– неповна сім'я або сім'я, де один з батьків не є рідним та багато інших.

На нашу думку, виходячи з усього різноманіття причин, що спонукають до вчинення протиправних дій щодо дітей в сім'ї, важко розмежовувати види насилля, що до них застосовуються. Адже фізичне насилля може супроводжуватись економічними утисками дитини та психологічним тиском на неї. Найстрашніше, коли до попередньо вказаних, додається ще й сексуальне насилля.

Діти-жертви насилля потребують тривалої соціально-психологічної допомоги, курсу реабілітації, корекції негативних психологічних та поведінкових явищ, корекції стосунків з батьками та іншими членами сім'ї, подальшого супроводу з боку компетентних фахівців. Все це передбачається законодавством України.

Вихідною ідеєю законодавчого забезпечення прав дитини в Україні є принцип «усі діти рівні від народження»: відповідно до ст. 52 Конституції України, діти рівні у своїх правах, незалежно від походження. У Конституції України зазначено, що будь-яке насилля над дитиною та її експлуатація переслідуються законом, держава гарантує утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. У статті 3 Конституції зазначено, що людина, її життя й здоров'я, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У статті 28 Конституції України встановлено, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню або покаранню» [8, с. 11].

Отже, окрім важливих законодавчих актів міжнародного рівня, серед яких і Конвенція ООН про права дитини, яка діє в Україні з 27 вересня 1991 року, Конституції України, захист дітей-жертв сімейного насилля здійснюється на основі:

– «Сімейного кодексу України» від 10.01.2002 р. (зі змінами станом на 01.03.2005 р.), який визначає засади шлюбу та особливості регулювання сімейних відносин, права та обов'язки подружжя, права та обов'язки матері, батька і дитини [8];

– Закону України «Про попередження насилля в сім'ї» від 15.11.2001 р., який визначає правові основи запобігання насилля в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів, спрямованих на його подолання [4];

– Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2004 р. №38 «Про затвердження заходів щодо виконання Закону України «Про попередження насилля в сім'ї» та Примірного положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насилля в сім'ї» [6];

– Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. (редакція від 08.06.2013). Важливим моментом цього Закону стало положення, яке забороняє тілесні покарання дітей у родині [3];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України № 2154-р «Про затвердження плану заходів з проведення Національної кампанії «Стоп насилля!» на період до 2015 року [7]. Одним із пріоритетних напрямів кампанії є інформаційно-просвітницька діяльність з питань виховання гендерної культури та запобігання всім формам насилля в сім'ї для використання в позашкільній та позаурочній роботі загальноосвітніх навчальних закладів;

– Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насилля в сім'ї або невиконання захисного припису» від 15.05.2003 р. [2], де конкретизуються форми різних видів насилля в сім'ї та уточнюються види покарання за вчинені дії;

– Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насилля в сім'ї» від 25.09.2008 р. [1], в якому, зокрема, вказується необхідність впровадження корекційної програми, спрямованої на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насилля в сім'ї.

Як бачимо, правова підтримка дітей, що можуть зазнавати насилля в сім'ї, забезпечується на законодавчому рівні й підлягає постійному вдосконаленню існуючих законодавчих актів та створення супутніх соціальних програм, спрямованих на попередження даного явища та подолання його негативних наслідків.

Пріоритетним має залишатися завдання саме попередження проявів фізичного, економічного, психологічного чи сексуального насилля щодо дітей в сім'ях. Робота фахівців соціально-психологічної, педагогічної, правової та інших сфер має спрямовуватися перш за все не на вторинну профілактику, коли ведеться робота з сім'ями, в яких було зафіксовано факти насильницьких дій щодо дитини, а на первинну, метою якої є завчасне попередження даного явища.

У межах такої профілактики необхідно:

– проводити роботу щодо забезпечення обізнаності дітей зі своїми правами;

- сприяти правовій грамотності молоді, дорослого населення щодо прав та обов'язків батьків і дітей та правової відповідальності за їх порушення;
- сприяти усвідомленню громадянами насильства в сім'ї як соціальної проблеми;
- профілактична робота з молоддю як потенційними батьками щодо формування цінностей сімейних взаємостосунків;
- допомога молоді у формуванні свідомого ставлення до створення сім'ї, народження та виховання дітей, у засвоєнні психолого-педагогічних знань щодо шляхів та методів демократичного виховання дитини;
- формувати у молодого покоління доброзичливе та відповідальне ставлення до оточуючих, сприяти дотриманню здорового способу життя;
- формувати у батьків мотивацію на пошук оптимальних шляхів виховання дитини та засобів підвищення ефективності виховних впливів;
- залучати фахівців відповідних установ та організацій, що допоможуть сім'ям з дітьми подолати негативні прояви у житті сім'ї, спричинені складним матеріальним та фінансовим становищем, несприятливим соціально-психологічним кліматом тощо.

Отже, проблема сімейного насилля над дітьми залишається злободенною, не дивлячись на довготривалу правову, соціально-педагогічну та психологічну роботу щодо його подолання. Правовий захист дітей, що постраждали від насильства в сім'ї, забезпечується різними міжнародними та національними законодавчими актами, більшість з яких спрямована на подолання вже здійсненого насильства. Тому, з точки зору правового захисту дітей від насилля в сім'ї, важливим є більш якісне законодавче сприяння попередженню цього ганебного явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї» від 25.09.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/599-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису» від 15.05.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/759-15>.
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. (редакція від 08.06.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>.
5. Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Л. Волинець, Л. Гурковська, І. Савчук. – К. : ТОВ «К.І.С.», 2011 – 132 с.
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2004 р. №38 «Про затвердження заходів щодо виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» та Примірного положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20040123_038.html.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 2154-р «Про затвердження плану заходів з проведення Національної компанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2154-2010-%D1%80>.
8. Сімейний кодекс України : чинне законодавство зі змінами станом на 1 берез. 2005 р. (відповідає офіц. текстові). – К. : Вид. А. В. ПАЛИВОДА. – 84 с.
9. Українське суспільство ще вважає насильство над дітьми нормою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukrainiske_suspilstvo_shche_vvagae_nasilstvo_nad_ditmi_normoyu_pavlenko_1884265.